

ALTINCI İCLAS

14 Sentyabr 2018, Bişkek

KİNO VƏ ANİMASİYA TÜRKDİLLİ ÖLKƏLƏRDƏ TÜRK MƏDƏNİ İRSİNİN HİSSƏLƏRİ KİMİ (PROKAT VƏ YAYILMA ASPEKTLƏRİ)

I. GİRİŞ

1. Türkdilli Ölkələrin Əməkdaşlıq Şurasının beşinci zirvə görüşünün Astana bəyannaməsi “üzv ölkələr arasında informasiya və KİV sahəsində əməkdaşlığın inkişafının əhəmiyyətini” vurğulayır. Həmçinin TÜRKPA üzv ölkələri kino və animasiyanın aparıcı rollardan birini oynadığı informasiya məkanının bütövlüyü probleminə xüsusi əhəmiyyət verir.

2. Bütün incəsənət növləri arasında kino və animasiya insan həyatında özünəməxsus yer tutur. Kinematografiya – bütöv bir sosial institutdur, belə ki, o tamaşaçı şüuru formalaşdıraraq cəmiyyətin həyatına təsir edir. Cəmiyyət və film dünyası arasında daimi əlaqə mövcuddur. Kino türkdilli xalqların yalnız mentalitet, mədəniyyət və ənənələrini əks etdirmir, eləcə də kiçik yaşlardan multfilm, daha sonra filmlər vasitəsilə təsir göstərir. Buna görə də deyə bilərik ki, kino və animasiya türkdilli ölkələrdə müəyyən dərəcədə yeni nəslin gələcəyi üçün məsuliyyət daşıyır.

3. Film sənayesi ictimai şüurun demək olar ki, bütün sahələrini əhatə etməyə qadirdir. Bu məhz kino fenomenidir və buna səbəbdən də insanları birləşdirir. Kütləvi istifadə üçün nəzərdə tutulmuş filmlərin, eləcə də animasiyanın istehsalı sayəsində, məsələn, türkdilli ölkələrin tarixini əks etdirmək çox rahatdır. Multfilmlər vasitəsilə türkdilli ölkələrin tarixindən maarifləndirici, öyrədici məlumatları çatdırıla bilərik. İnsan öz tarixi haqqında nə qədər çox bilərsə, bir o qədər özünü əmin aparır və daha təbii olaraq yaşadığı cəmiyyətdə sosiallaşır.

4. Animasiya filmləri uşaqların davranışına ciddi təsir göstərir və onların intellektual və emosional inkişafında mühüm rol oynayır. Bütün böyüklərin uşaqlıqda sevimli multfilm qəhrəmanı olub.

5. Lakin son illərdə bəzi türkdilli ölkələrdə kinematoqraf və animatorlar biznes məsələləri və texniki təchizatın bahalığı, vergi əngəlləri, rəqəmsallaşma, işlə təminat, məkanların baha icarəsi məsələsində dövlət dəstəyi olmadığından özlərini izolyasiya olunmuş hiss edir.

6. Bu hesabat məruzəsinin məqsədi TÜRKPƏ üzv ölkələrində kino və animasiya, eləcə də qanunvericilik sahələrində ümumi vəziyyətin qiymətləndirilməsi, o cümlədən, model sənəd layihələri vasitəsilə TÜRKPƏ üzv ölkələri arasında bu məsələlər üzrə regional əməkdaşlıq prioritetlərinin işlənib hazırlanmasıdır.

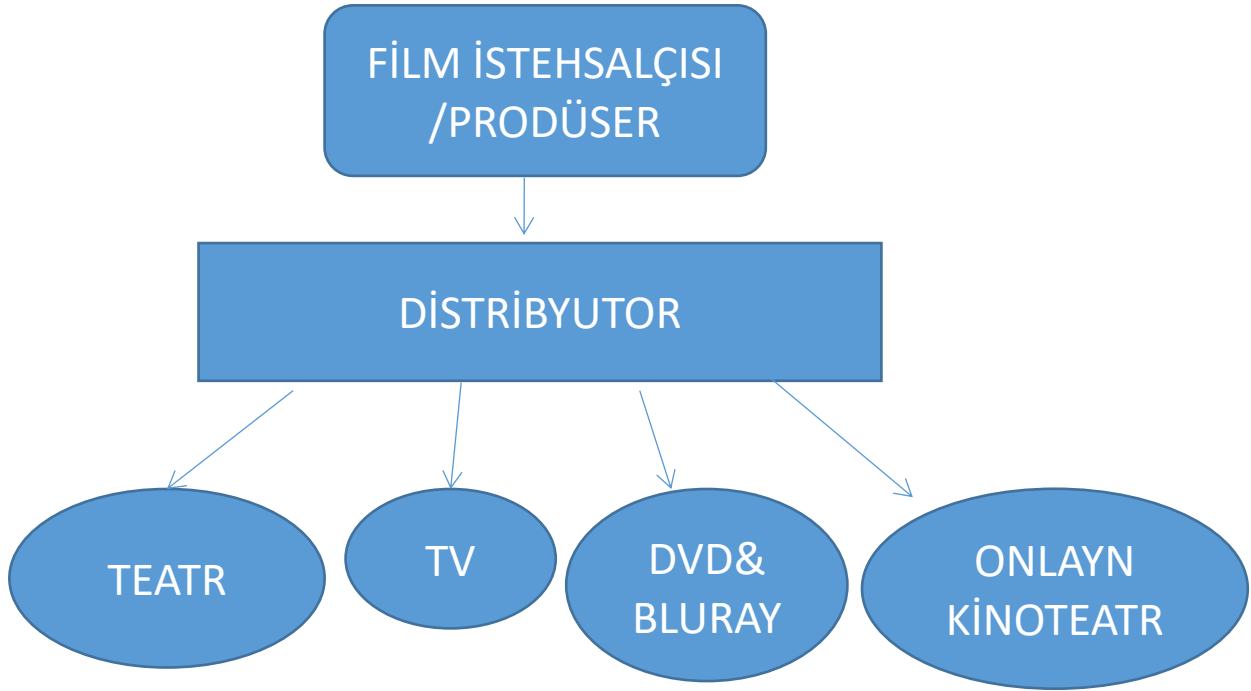
II. KİNO VƏ ANİMASİYA (prokat və yayılma)

7. TÜRKPƏ üzv ölkələrinin (Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkiyə) dövlət siyasəti kinematoqrafiya sahəsində əsas prinsiplərə əməl edir a) milli filmlərin istehsalı, istifadəsi, çoxaldılması, prokatı, nümayişi və saxlanması üçün şəraitin yaradılması; b) Eləcə də xaricdə milli filmlərin stimullaşdırılması, yayılmasına (distribyusiya) dəstək və təşviqi; c) Kinematoqrafiya sahəsində inkişafı və qorunması üçün şəraitin yaradılması. Məhz milli film və multfilmlərin prokatı və yayılması sahəsində TÜRKPƏ üzv ölkələrinin informasiya inteqrasiyası üçün böyük potensial mövcuddur. Filmlərin yayılması və prokatının biznes sahəsi (kino məhsullarının istehlakı) olduğunu nəzərə alaraq, türk dünyasının zəngin mədəni irsini əks etdirən və TÜRKPƏ üzv ölkələrinin tamaşaçılarının sosial-mədəni inteqrasiyasına təkan verən qəbildən olan kinolayihələr üçün özəl və dövlət sektorunun uğurlu qarşılıqlı fəaliyyəti və tərəfdaşlığı üçün şəraitin yaradılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

8. Dünya praktikasında filmin distribyusiyası (“yayılma” anlamına gəlir) və prokatı sxemi təqribən aşağıdakı qaydadadır:

Bazarda ən fəal böyük Hollivud studiyaları – Sony Pictures, Disney, Universal, Warner Brothers və digərləri fəaliyyət göstərir. Onların çoxdan işlək olan kinoistehsalı və məhsulun son istehlakçıya çatdırılması sxemi mövcuddur, onların hər böyük sivil ölkədə idarəsi fəaliyyət göstərir. Ayrı-ayrı hallarda nəhəng studiyalar kinoprokat sahəsində digər ölkələrdəki tərəfdaş-agentlərlə işləməyə üstünlük verir. Müstəqil kinodistribyusiya sistemi azlıq təşkil edir - əvvəlcə prodüser (və ya prodüser

şirkəti) layihəni tapır və işləyib hazırlayır. Daha sonra büdcəni müəyyənləşdirir, özəl investorlar tapır və ya yumşaq pullar adlanan – fondlardan və ya dövlətdən vəsait əldə edir. Amerikada prodüser şəxsi vəaitindən nadir hallarda, hər-hansı fəvqəladə hallar zamanı istifadə edir.

9. Böyük studiya filmi istehsala buraxdıqda, bir metr film çəkilmədiyi və bir gigabayt rəqəmsal təsvir olmadıqda belə, onun premyerasının tarixini (il-il yarım sonra) bilir. Böyük miqdarda vəsaitin xərcləndiyi reklam kampaniyası işləməyə başlayır. Filmin göstəriləcəyi hər ölkədə olan nümayəndəliklər də onun buraxılışına hazırlaşır. Bütün il tarixlər üzrə əvvəlcədən bölünür, studiyalar vaxtın bölünməsi baxımından bir-biri ilə rəqabət aparır: oxşar tip filmlər bir-biri ilə eyni tarixlərə düşməməlidir – məsələn, eyni auditoriya üçün nəzərdə tutulmuş iki komediya. Hər kinofestivalda studiyalar tizerlər, fraqmentlər, treylerlər və filmlərdən hissələr nümayiş etdirir. Bu filmləri göstərəcək bütün kinoteatrlar bir il əvvəldən məşğul olur. Onlar əsas gəlirlərini böyük əyləncəli filmlərdən qazandıqlarını anlayır və buna görə də böyük studiyaların filmləri onlar üçün prioritet təşkil edir.

10. Bir neçə aparıcı film bazarı fəaliyyət göstərir — Berlin film festivalı zamanı keçirilən Avropa (EFM), Kann film festivalı zamanı keçirilən Le Marché du Film və noyabr ayında Los-Ancelesde keçirilən amerikan (American Film Market). Burada müstəqil studiyalar və ya satıcı-şirkətlər öz hazır və ya hələ çəkilməmiş filmlərini satır. İstehsala buraxılmış filmlərin ssenariləri bütün dünyada potensial alıcılara göndərilir. Faktiki olaraq distribyutor soyadları alır: ekranlaşdırılan kitabın müəllifini, sınaqdan keçmiş rejissorunu, tanınmış aktyorları və s. Adətən filmin distribyusiyası üçün hüquqlar

çox pul təklif edən tərəfdə olur. Filmi almış müstəqil distribyutorlar öz ərazilərində lenti prokata buraxır, — özləri (əgər öz kinoteatr bölməsi varsa) və ya böyük şirkətin yardımını ilə. Sonuncu halda kinoprokat öhdəliklərini üzərinə götürən şirkət 10-17% gəliri özünə götürür.

11. Filmin kinoprokatından əldə olunan gəlirin məbləğinin yarısını hər zaman kinoteatr, yarısını isə distribyutor götürür. Öz götürdüyü məbləğin bir hissəsini distribyutor filmin hüquqlarını aldığı şirkət ilə də bölüşməlidir. Bundan əlavə, satan tərəf televiziya satışı, videodisklər və internet prokattan gələn böyük məbləğdə faiz gəlirlərini əldə edir. Faiz nisbəti distribyutor ilə razılaşdırılan satan tərəfin qaydaları və şərtlərindən alışı olur. Bu 50%-in 50%-ə, 70%-in 30%-ə və ya 80%-in 20%-ə distribyutorun xeyrinə ola bilər.

12. Daha tez-tez hallarda prokatçılar filmin göstərilməsinə məhdud hüquqlar əldə edir. Bu halda hissədən lisenziya payı da ayrılır, belədə distribyutor yalnız komissiya haqqı (kassa gəlirlərinin 7,5%-dən 15%-dək) əldə edir, qalan 35%-dən 40%-dək gəliri isə filmin yaradıcıları əldə edir. Kinoteatrların, prokatçıların və film qurucularının gəlir nisbəti tərəflərin individual razılaşmasına əsasən dəyişə bilər. Bundan əlavə, kinoteatrların digər xərcləri də mövcuddur, məsələn, müəllif hüquqları üçün pul köçürülməsi, satışlardan büdcəyə vergi ödənişi.

13. Distribyutor şirkətlər filmi beş-səkkiz-on beş illik alır. Bu müddət ərzində onlar filmə istədiklərini edirlər: telekanallara, onlayn kinoteatrlara satırlar, videodisklər şəklində buraxırlar. Onlar mümkün olan bütün gəlirləri əldə etməlidirlər, çünki alışdan əvvəl satıcı studiyaya minimal qarantıya (və ya MG) adlanan müəyyən olunmuş məbləğ ödənilir. İdealda gəlir əldə etmək üçün bu məbləğ qazanılmalıdır.

14. Rəqəmsal texnologiyalar və xüsusən İnternet film sənayesinə dərin təsir göstərir. Qısamüddətli perspektivdə rəqəmsal texnologiyanın artan istifadəsi bütün dəyərin formalaşmasının zəncirində xərclərin əhəmiyyətli dərəcədə ixtisarına gətirib çıxara bilər. Rəqəmsal filmin çatdırılması videoreklam mağazalarının uzunmüddətli fəaliyyət göstərməsinə və dəyərin formalaşması zəncirində digər orta təbəqələrə təhdid yaradaraq fiziki filmləri, video və DVD diskləri sıxışdırıb çıxara bilər.

15. 3D filmlərin nümayişi üçün kinozalların yenidən təchizatı kinoteatrların prioritet vəzifəsinə çevrilir. Kinoteatrların müasir yüksək texnologiyalı proyeksiya avadanlıqları ilə təchizatı yeni nəsil kinofilmlərin nümayişi imkanlarını genişləndirir, bu da öz növbəsində tamaşaçıların gəlişinə təsir göstərir. Hər il 3D filmlərin prokatı sayəsində kinofilmlərin kassa gəlirləri artmaqdadır.

16. İnteraksiyanın ödənilməsi baxımından ən yaxşı ailə filmləri və komediyalar özünü doğrultmuşdur, belə ki onlara yeniyetmələr böyüklərin müşayiəti olmadan baxa bilərlər. Film prodüserləri üçün ən riskli janr dəhşət filmləri olmuşdur. Filmdəki vəziyyətin tanınan olması çox vacibdir. Auditoriya üçün tanış olmayan yer və vaxtla bağlı vəziyyətin onlara tamamilə tanış olan vəziyyətə dəyişdirilməsi ilə gəlir 11-13% artmış olur.

17. Kinoteatrın əhəmiyyətli gəlir mənbələrindən biri reklamdır. Orta hesabla kinoteatrlarda reklam gəlirləri ümumi gəlirin 3-5%-ni təşkil edir, yalnız daha uğurlu kinoteatrlarda bu rəqəm 15 və daha çox % ola bilər, bu da öz növbəsində əhəmiyyətli məbləğ təşkil edir. Əksər detallar kinoteatrların öz fəallığından asılıdır. Burada filmin başlanmasından əvvəl reklam çarxları, KİV ilə birgə aksiyalar və başqaları ola bilər.

18. MDB ölkələrinin kinodistribusiyaya bazarının təhlilinə cəhd edərkən əsas məqamlardan biri ayrı-ayrı ərazilərdə kassa gəlirləri haqqında məlumatın əlçatan olmamasıdır. Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan kimi ölkələrdə film sənayesinin seqmenti kimi kinoprokat yeni yaranmaqdadır. Eyni çatışmazlıqlar və problemlər bütün bu ölkələr üçün ümumilik təşkil edir. Filmlərin nümayişindən əldə olunan gəlir tərəflər arasında müəyyən olunmuş nisbətdə bölünən zaman bütün kinoteatrlar prokatçılarla şəffaf sxem əsasında işləmir. Çox hallarda prokatçı da hüquqları prokatın nəticələrindən asılı olmayan müəyyən olunmuş məbləğə satır.

III. TÜRKPA ÜZV ÖLKƏLƏRİNDƏ KİNO VƏ QANUNVERİCİLİK

AZƏRBAYCAN

19. 2018-ci ilin avqustunda Azərbaycan kinosunun 120 yaşı tamam olmuşdur. Azərbaycan 1898-ci ilin 2 avqustunda buraxılmış ilk səssiz film ilə uzun kino tarixinə sahibdir.

20. Azərbaycanın Mədəniyyət Naziri Əbülfəz Qarayev bildirmişdir ki, 2014-2017-ci illər ərzində 26 Azərbaycan filmi 48 ölkədə təşkil olunmuş 128 festivalda 219 dəfə iştirak edərək 49 film mükafatı qazanmışdır. Film sahəsində maraqlı layhələri yalnız dövlət kinostudiyası deyil, eləcə də özəl prodüser film şirkətləri həyata keçirir. O, eləcə də qeyd etmişdir ki, yaxın zamanlarda kino ictimaiyyəti nümayəndələri və mütəxəssislərin iştirakı ilə Azərbaycan kinosunun yeni inkişaf konsepsiyası hazırlanmaqdadır.

21. Azərbaycan kino sənətinin inkişafı baxımından Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 4 avqust, 2018-ci il tarixli “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illərdə inkişafı üçün dövlət proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında” Sərəncamı xüsusi maraq

kəsb edir. Dövlət proqramında kinonun bütün sahələrinin inkişafı üçün tədbirlər əksini tapmışdır, lakin onlardan ən böyüyü və vacibi “Azərbaycanfilm” kinostudiyasının maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi ilə bağlıdır.

22. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təbliğat və filmlərin qeydiyyatı şöbəsinin müdiri Yusif Şeyxovun sözlərinə əsasən, çəkiliş qrupunun film avadanlığının sıradan çıxması nəticəsində prodüser mərkəzləri xaricdən texnika icarəyə götürməli olur və bu da kino istehsalının xərclərini artırır. Onun sözlərinə görə, dövlət proqramında nəzərdə tutulmuş tədbirlərdən biri “Nizami” kinoteatrının yenilənməsi ilə bağlıdır. Bir neçə zaldan ibarət olan “Nizami” kinoteatrına beynəlxalq film festivalının keçirilməsi üçün mərkəz statusu verilmişdir.

23. *Azərbaycanda film dili.* Beynəlxalq hüquq firması Baker&McKenzie qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi kinoteatrda nümayiş etdirilənədək xarici filmlərin Azərbaycan dilinə çoxaldılması və saxtalaşdırılmasına qarşı heç bir tələb irəli sürmür. Eyni zamanda, “Rəsmi dil” başlıqlı Konstitusiyanın 21-ci maddəsində göstərilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasında rəsmi dil Azərbaycan dilidir, Azərbaycan Respublikası isə rəsmi dilin istifadəsi, müdafiəsi və inkişafını təmin edir. Lakin Konstitusiyanın 21-ci maddəsinin 2-ci bəndi Azərbaycan Respublikasının əhalisinin danışdığı digər dillərin də müstəqil istifadəsi və inkişafını təmin etdiyini nəzərdə tutur. Beləliklə, kinoteatrlar Azərbaycan əhalisinin danışdığı digər dillərdə də film nümayiş etdirə bilər. Rəsmi dilin qorunması məqsədilə, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ölkə kinoteatrlarında nümayiş etdirilən bütün filmlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi, eləcə də kinoteatrlarda filmləri yayımlayan şirkətlərin tərcümə işlərinin Nazirliyə təqdim edilməsi haqqında fərman qəbul etmişdir.

24. “Nərimanfilm” film şirkətinin direktoru Nəriman Məmmədovun sözlərinə görə, Azərbaycan kinematoqrafının problemlərindən biri ölkə daxilində, eləcə də sərhədlərdən kənar da Azərbaycan filmlərinin distribusiyası sisteminin yoxluğudur. Qeyd olunan problemin həlli məqsədilə “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illərdə inkişafı üçün dövlət proqramı” əsasnaməsini əsas tutaraq “Nərimanfilm” film şirkəti tərəfindən Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, PaşaBank, Azərbaycan Respublikası Kinematoqraflar Birliyi, Azərbaycan Prodüserlər Birliyi və “Nizami” kino Mərkəzinin dəstəyi ilə AzCinemaOnline.Az CinemaOnline (www.azcinemaonline.com) internet-kinoteatr - dünya auditoriyası arasında Azərbaycan kinosu, televiziyası, bütövlükdə Azərbaycan mədəniyyətinin dünya bazarında təşviqi və yayılmasına istiqamətlənmiş fəaliyyət göstərən təşkilat

yaradılmışdır. AzCinemaOnline – nümayiş və yayılmaya istiqamətlənmiş internet-kinoteatr kimi yaradılmışdır.

25. *Qanunvericilik*. “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illərdə inkişafı üçün dövlət proqramı” ilə yanaşı, kinematoqrafiyada olan fiziki və hüquqi şəxslərlə bağlı hüquq və öhdəlikləri, kinematoqrafiyanın dövlət tərəfindən mühafizəsinin formalarını müəyyənləşdirən, kinematoqrafiyanın mühafizəsi və inkişafı sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə hüquqi təminat yaradan Azərbaycan Respublikasının “Kinematoqrafiya haqqında” Qanunu (3 iyul, 1998-ci il) da mövcuddur. Qanunun 3-cü maddəsi kinematoqrafiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi haqqındadır.

QAZAXISTAN

26. Qazaxıstanda film sənayesi 1930-cu illərdə Alma-Atada (indiki Almatı) sovet təbliğatı üçün alət olaraq istifadə edilməsi üçün hazırlanmış sənədli filmlərin istehsalından başlayır. Müharibədən sonrakı sovet dövründə Qazaxıstan SSR film sənayesinin əsas fiquru 1984-cü ildə (bu zaman “Kız-Jibek” tarixi epik filmi buraxılmışdır) “Qazaxfilm” kinostudiyasının onun şərəfinə adlandırıldığı rejissor Şaken Aymanov olmuşdur. Sovet İttifaqında yenidənqurma dövründə 1980-ci illərdə qazax kinematoqraflarının yeni gənc nəsli formalaşmışdır. Müasir qazax rejissorları Raşid Nuqmanov, Akan Satayev dünya kinematoqraflarına yaxşı məlumudur.

27. Qazaxıstan kinematoqrafiyasında üç sektor var. 1) dövlət sektoru – dövlət sifarişlərini yerinə yetirən “Qazaxfilm” kinostudiyası (Prezident haqqında tetralogiya, Qazax xanlığının 550-ci ildönümü haqqında filmlər seriyası). 2) Kommersiya sektoru (özünü ödəyən kino) – son illərdə fəallaşmışdır– «Kempir», «Kalinka Sabina» və s. (komediya, fentezi, psixoloji dramlar). Bu filmləri müasir, gənc, kifayət qədər məqsədyönlü, film bazarının qanunlarını bilən, filmlərin istehsalına “xərcləri azaldan”, piar-kampaniya və reklamlardan məharətlə istifadə edən insanlar çəkir. 3) kiçik büdcəli filmlər çəkən kiçik özəl kinostudiyalar (art house kino) – nə prokat üçün, nə də gəlir əldə etmək üçündür. Qayda olaraq, bu film festivallarında nümayiş etdirilən sosial əhəmiyyətli filmlərdir. Hər sektorda il ərzində 5-6 film istehsal edilir. Bununla yanaşı, dövlət sektoru filmlərin istehsalına milyonlarla dollar vəsait xərcləyir; kommersiya sektoru öz-özünü ödəyir; art house isə bir qayda olaraq, çox az vəsait xərcləyir, lakin bu vəsait də geri qayıtmır.

28. “Qazaxfilm” kinostudiyası tərkibində Aydarxan Adilbayevin rəhbərliyində **Kinoprokat və Distribusiya Mərkəzi** filmlərin kinoteatr və televiziya prokatının

təşkili və DVD/BlueRay formatında filmlərin distribusiyası ilə məşğul olur. Həmçinin Mərkəz filmlərin reklam təşviqinin konsepsiyasının işlənilib hazırlanması və həyata keçirilməsi, film, TV və DVD bazarının təhlili üçün məsuliyyət daşıyır.

29. Filmin prokatının özəl qazax prodakşn-şirkətlər və ya istehsalçıların özləri tərəfindən həyata keçirilməsinə cəhd edilir, yaxud bu işi Qazaxıstan bazarında fəaliyyət göstərən distribyutor şirkətlər yerinə yetirir. Onlar arasında subpodratçılara və xarici şirkətlərin filiallarına, eləcə də qazax prokatçılara rast gəlinir. Onlardan ən böyüyü “Meloman” (Qazaxıstan ərazisində Warner Bros. Home Video, Sony Pictures Home Entertainment, Walt Disney Pictures, 20th Century Fox Home Entertainment, Universal Pictures, Paramount Pictures, Dream Works Pictures istehsalı filmlərin hüquqlarına sahibdir), «MaksiMin», «Kinomaks», «Kinopolis», «Prof-film», «İnter-Film» (2004-cü ildən Qazaxıstanda “Central Partnership” şirkətinin eksklyuziv nümayəndəliyi) və «Karavella DDC» kimilərdir.

30. Mövcud problemlərdən biri bu filmlərin az hissəsinin Qazaxıstanda işıqlandırılmasıdır. Milli distribyutorlar təkrarlanmış Hollivud blokbasterləri və yüksək büdcəli rus filmlərinə üstünlük verdilər, nəticədə müstəqillikdən sonra qazax filmi Qazaxıstan ekranlarından daha çox qərb art-evlərində və beynəlxalq müsabiqələrdə tapıla biləcək nüfuz formalaşdırmış oldu. Kinoteatrların gəlirləri ildə 10 mlrd. tengeden (cari məzənnə ilə \$30 mln. çox) çox olur. Yalnız 7% kassa gəlirlərini qazax filmləri təşkil edir. Ümumi bilet kassalarında qazax istehsalı filmlərin payı güclü dəyişmələrə məruz qalır – 2008-ci ildə 0,5%-dən (\$100 min) 2010-cu ildə 10%-dək (təqribən \$5 mln.). Bu fakt ölkədə milli filmlərə sabit tələbin formalaşmamasını sübut edir. Distribyutor şirkətlər Qazaxıstanda istehsal edilmiş filmləri prokata buraxmağa az hallarda risk edir, belə ki, onların çoxu öz-özünü ödəmir.

31. *Statistika.* Qazaxıstanda televiziya və özəl layihələr də daxil olmaqla ildə 250-dən çox film buraxan 35 film istehsalı təşkilatı fəaliyyət göstərir. Film nümayişini 247 zala və 368 hərəkət edən və stasionar film qurğusuna malik 93 kinoteatr təmin edir.

32. *Ən böyük kinostudiyalar:* «**Qazaxfilm**» studiyası - Sovet İttifaqı dövründən Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən maliyyələşdirilən dövlət şirkəti; «**Eurasia Film Production**» («Avrasiya» Film istehsalı) – Qazaxıstanda aparıcı özəl kino istehsalı şirkəti (“Avrasiya Film” tərəfindən buraxılmış “Monqol” filmi 2008-ci ildə xarici dildə ən yaxşı film nominasiyasında “Oskar”a namizəd göstərilmiş, həmin ildə “Zanbaq” Kannada Qran Pri qazanmışdır); **Satai Film** – Almatıda yerləşən daha bir aparıcı film şirkətidir. Qazaxıstanın aparıcı kinorejissorlarından biri və Almatı film festivalının prezidenti Akan Satayev tərəfindən yaradılmış və rəhbərlik edilir.

33. *Qazaxıstanda film dili.* Dublyaj - Qazaxıstan üçün yenilik deyil, lakin hələ də nadirdir. Parlament hazırda distribyutorlardan filmləri qazaxdilli auditoriya üçün daha əlçatan etməyi tələb edən qanunvericiliyi nəzərdən keçirir. Yeni qaydalar Qazaxıstanda xarici dildə nümayiş etdirilən bütün filmlərin dublyaj, ən pis halda, qazax dilində subtitrlərlə təmin edilməsini kinematoqraf və kinoteatrlardan tələb edəcəkdir. Bəzi ekspertlər hesab edir ki, dublyaj yalnız kassa gəlirlərinin dəqiq əlavə xərcləri ödəyəcəyi blokbasterlərə münasibətdə qəbul ediləndir.

34. *Qanunvericilik.* 2017-ci il milli film sənayesi üçün əlamətdar olmuşdur. Qazax filmlərinə dövlət dəstəyini möhkəmləndirməyə çağıran iki mühüm sənədin – ilk sahəvi qanunun və 2050-ci ilədək kinematoqrafiyanın inkişafı Konsepsiyasının əsası qoyulmuşdur. Bugün film sənayesi “Mədəniyyət haqqında” Qanunun (Law of the Republic of Kazakhstan On Culture December 15, 2006 No. 207-III ZRK) yalnız altı maddəsi ilə tənzimlənir, aydın konseptual aparat və istehsal, prokat, kino distribusiyası, saxlanma, keçmiş illərin unikal kino kolleksiyasının çoxaldılması və rəqəmsallaşdırılması sahəsində qarşılıqlı fəaliyyətin bütün aspektlərini əks etdirən normalar mövcud deyil. Məclisin millət vəkilləri “Kinematoqrafiya haqqında” qanun layihəsini nəzərdən keçirir. Əsas məqsəd – milli film istehsalını gəlirli etmək, eyni zamanda, onun özünəməxsus milli xarakterini qorumaqdır. Millət vəkillərinin fikrincə, bütün aktual məqamların ətraflı işlənməsi zəruridir: maliyyələşdirmə, dövlət dilinə tərcümə, ən yaxşı ssenarilərin qurulması və seçilməsi, eləcə də ekspertlərin cəlb edilməsi. Qazaxıstanda yerli filmlərin prokatçıları üçün hələ heç bir güzəşt yoxdur. Qanun layihəsinə kinematoqrafiyaya dövlət dəstəyi, milli filmlərin prokatçıları üçün üstünlüklər və güzəştlər daxil edilmişdir. Qazaxıstan kinoteatrlarında yerli rejissorların filmləri ya səhər erkən, ya da axşam gec vaxtlarda nümayiş etdirilir (xarici film şirkətləri öz filmlərinin nümayişi üçün praym-taym tələb edir). Ölkənin bizi regionlarında prokatçılar milli kinonun nümayişindən ümumiyyətlə imtina edir. Qazaxıstan kino sənayesinə dəstək məqsədilə, “Kinematoqraf haqqında” yeni qanun layihəsi kino istehsalçılarına verginin azaldılması və kinoteatrların ƏDV-dən azad edilməsi məsələlərini də nəzərdə tutur.

35. 2050-ci ilədək kinematoqrafiyanın inkişafı Konsepsiyası layihəsi işlənib hazırlanmış və 2016-cı il ərzində Moskva, Almatı və Astanada ictimai dinləmələrdən keçmişdir. Sahələrin inkişafına, xüsusilə, kinematoqrafiya təşkilatları arasında funksiyaların bölgüsü, infrastrukturun yenidən qurulması, birgə istehsalın inkişafı üçün şəraitin yaradılması və prokatın dünya bazarlarına çıxış kimi sahələrə əsas yanaşmalar müəyyənləşdirilmişdir.

36. *Kino sahəsində təhsil*: Qazaxıstan Milli İncəsənət Akademiyası və Qazaxıstan Milli İncəsənət Universiteti.

37. *Film festivalları*: 1) Beynəlxalq Astana Hərəkət Filmi Festivalı (International Astana Action Film Festival), 2) Şakenin Ulduzları (Shaken's Stars), 3) Avrasiya Beynəlxalq Film festivalı (Eurasia International Film Festival).

38. Hazırkı vəziyyət haqqında ekspert fikirləri. 1) rejissor Kanaqat Mustafin hesab edir ki, müstəqillik illəri ərzində kinematoqrafiyaya maraqlı ideyaları olan bir çox yaradıcı insanlar gəlmişdir. O ölkədə güclü ssenarist çatışmazlığının olduğuna əmindir. 2) Qazaxıstan Kinematoqraflar İttifaqının həmsədri Axat İbrayev bildirmişdir ki, xarici və yerli investörlərə vergi üstünlüklərinin tətbiqi vasitəsilə sahənin investisiya cəlbediciliyinin yaradılması yerli kadrların peşəkarlığının artmasına, kino istehsalının həcmının böyüməsinə, təhsil sisteminin müasirləşməsinə, filmlərin keyfiyyətinin artmasına gətirib çıxaracaqdır. Üstünlüklər – ƏDV-nin ləğvi, Gömrük İttifaqı çərçivəsində kino avadanlığının gətirilməsində gömrük rüsumlarının sıfır dərəcəsi. Onun sözlərinə görə, qeyri-maddi dəstəyi nəzərdən keçirməyə dəyər: birgə istehsal haqqında dövlətlərarası müqavilənin bağlanması, çəkilişə investisiyaların xaricdən olduğu zaman, filmin kinoteatrlara və digər satış bazarlarına buraxılışı arasında müddətin tənzimlənməsi. Həmçinin o, telekanalların film sənayesinə cəlb edilməsi və marağının olmasının əhəmiyyətini vurğulamışdır. 3) Raşid Nuqmanov festival hərəkətinin inkişaf etdirilməsinin zəruri olduğunu hesab edir.

QIRĞIZISTAN

39. Qırğız kinosunun doğum günü daha sonra “Qırğızfilm” studiyası adını almış, “Frunze” kinostudiyasının yaradılması üçün fərmanın imzalanması günü – 17 noyabr, 1941-ci il hesab edilir. İlk rəngli qırğız filmi “Saltanat” 1955-ci ildə çəkilmişdir. Qırğızıstanın ilk blokbasteri “Kurmanjan Datka” filmi (rejissor Sadıq Şer-Niyaz) qırğız kinematoqrafi üçün “sıçrayış” layihəsi olmuşdur.

40. Qırğız müəllifi Çingiz Aytmatov qırğız kinosunun inkişafında müstəsna rol oynamışdır. 20 ildən artıq Qırğız Kinematoqraflar İttifaqının rəhbəri olmaqla yanaşı, onun romanları və ssenariləri ölkənin bir çox klassik filmlərinin əsasını təşkil etmiş, eləcə də estetik nümunə kimi xidmət etmişdir.

41. *Statistika*. Dövlət sistemində T.Okeyev adına “Qırğızfilm” Milli kinostudiyası (direktor – S.Qerasimova adına ÜDKİ məzunu Q.Kerimova), “Qırğızfilmofond” RDKF (direktor – U.Aytaliyev), Ç.Aytmatov adına Respublika Kino Evi (direktor – T.Kulmendeyec), 7 əyalət, 24 rayon və şəhər kino direktorluğu mövcuddur. Dövlət film şəbəkəsi aşağıdakı göstəricilərlə səciyyələnir: kinoteatrların sayı – 38, 28 stasionar

kino qurğuları, 13 avtomatik hərəkət edən kino qurğuları, tamaşaçı sayı 1000 nəfərə - 72 nəfərdir. Yarandığından etibarən milli istehsal strukturları tərəfindən dövlət studiyalarında müxtəlif janrda 800 film ərsəyə gətirilmiş, onlardan 150 – tammetrajlı bədii film, 600 – sənədli və elmi janrda, 50 – multfilm, 45 – kinojurnaldır.

42. *Qanunvericilik.* Mədəniyyət Nazirliyinin tələbinə müvafiq olaraq normativ-hüquqi aktların inventarizasiyası həyata keçirilmiş, T.Okeyev adına Milli “Qırğızfilm” kinostudiyasının Nizamnaməsi təsdiq edilmişdir. 2011-ci ildən İssık-Kul əyalətində yalnız kino nümayəndələrini deyil, eləcə də turistləri cəlb edəcək “Kinostan” sərbəst iqtisadi zonasının yaradılması haqqında qanun layihəsi fəal müzakirə olunur. Ən yaxşı milli ənənələri, Qırğızıstan xalqının birlik ideyasını, şiddətin, qəddarlığın və etnik nifrətin qəbuledilməzliyinin yüksək bədii formada əks olunduğu filmlərin qurulması və təşviqi məqsədi daşıyan 2020-ci ilədək milli kinematoqrafiyanın inkişaf Strategiyası hazırlanmış və təsdiq edilmişdir. “Qırğız Respublikasının kinematoqrafiyasına dövlət dəstəyi haqqında QR Qanununun Həyata Keçirilməsi” məsələsi nəzarətdə saxlanılır.

43. *Festivallar.* 1) 2005-ci ildən “Qırğızfilm” kinostudiyasında gənc kino forumları keçirilməkdədir, 2) Qırğızıstan və Mərkəzi Asiya ölkələrinin kinematoqraflarının yeni işlərinin nümayiş olunduğu “Kinostan” beynəlxalq müəllif kinosu film festivalı 3) 2013-cü ildən Qırğızıstanda Kinematoqrafiya Şöbəsinin dəstəyi ilə, gənc kinematoqraflara dəstək vermək, yeni filmlərin beynəlxalq film festivallarında təşviqi üçün profil universitetlərlə əməkdaşlıq məqsədilə проводится весенний форум молодого кино «Үмүт» bahar gənc kino forumu keçirilir. 4) Qırğızıstanın beynəlxalq kino festivalının (The International Film Festival Kyrgyzstan) əsası direktor, prodüser və ictimai xadim Sadıq Şer-Niyaz tərəfindən qoyulmuşdur. Hər il festival Aytış İctimai Fondu, “Aytış” filmi və Qırğızıstan Kinematoqraflar İttifaqı tərəfindən keçirilir. Festival hər il Bişkekdə “Manas” kinematoqrafiya zalında təşkil olunur. Film festivalının rəsmi dili rus dilidir. Festival Gürcüstan və Baltik ölkələri daxil olmaqla keçmiş Sovet İttifaqı ölkələrindən bütün qısa filmləri (sənədli filmlər, animasiyalar və canlı çıxışlar) qəbul edir. Festivala iki proqram – Beynəlxalq və Milli müsabiqə daxildir.

44. *Kadr siyasəti.* 2007-2009-cu illərdə Kinematoqrafiyanın İnkişafı İctimai Fondu “Manas” Qırğız-Türk Universiteti ilə birgə QR əməkdar mədəniyyət xadimi, film rejissoru və aktyor A.Suyundukovun rəhbərliyi və təcrübəli kinematoqrafların cəlb edilməsi ilə “Rejissor hazırlığı Kursları” layihəsini həyata keçirmişdir. Bu layihə çərçivəsində bir çox beynəlxalq film festivallarının laureatı olan onlarla sənədli və qısametrajlı bədii filmlər çəkilməmişdir. 2008-ci ildən rejissor E.Abdijaparovun rəhbərliyi ilə illik master-klass keçirilir. Tədrisin sonunda kurs iştirakçılarının

işlərindən ibarət ən yaxşı kino işlərinin festivalı təşkil edilir. 2012-ci ildə Kinematografiyanın İnkişafı Fondu tərəfindən milli və xarici film ustalarının iştirakı ilə kinoprodüserlər üçün tədris layihəsi həyata keçirilmişdir (rəhbər – rejissor Ş.Japarov). 2013-cü ildən rejissor T.Birnazarov müəllif dərslər kurslarını açmışdır.

45. *Kino mükafatları*. 2012-ci ildə A.Suyundukov, Aktan Arım Kubat, M.Sarulu, S.Şer-Niyaz, T.Kulmendeyev, T.Birnazarov, N. Abdıkadırov və E.Abdıjaparovun da daxil olduğu məşhur kino xadimləri qrupu 12 nominasiya üzrə kinematografiya sahəsində ən yaxşı peşəkar nailiyyətlərinə görə Qırğızıstan tarixində ilk dəfə fərdi şəxslər qrupu tərəfindən yaradılmış mükafat olan “Ak İlbirs” milli film mükafatını təsis etmişdir. “Ən yaxşı film”, “Ən yaxşı ssenari”, “Ən yaxşı rejissor”, “Ən yaxşı operator”, “Ən yaxşı rəssam”, “Ən yaxşı bəstəkar”, “Ən yaxşı səs rejissoru”, “Ən yaxşı kişi rolu”, “Ən yaxşı qadın rolu”, “Ən yaxşı prodüser”, “Ən yaxşı tamaşaçı filmi”, “Milli kinematografiyaya böyük töhfəsinə görə” nominasiyalar sırasındadır.

46. *Kino kolleksiyası*. Kinematografiyanın İnkişafı Fondu T.Okeyev adına “Qırğızfilm” kinostudiyası ilə birgə “Qırğız möcüzəsi” adlı 10 filmdən ibarət kino kolleksiyasını tərtib etmişdir: (“İstilik”(«Зной»(1962)), “Çətin keçid” («Трудная переправа»(1964)), “İlk müəllim” («Первый учитель»(1965)), “Uşaqlığımızın səması” («Небо нашего детства»(1966)), “Ananın sahəsi” («Материнское поле»(1967)), “Karaş keçidində atəş” («Выстрел на переправе Караш» (1968)), “Pusqu” («Засада»(1969)), “Ağ paroxod” («Белый пароход»(1975)), “Qırmızı alma” («Красное яблоко»(1975)), “Qadınsız kişilər” («Мужчины без женщин»(1981)).

TÜRKİYƏ

47. Türkiyədə kino sənətinin tarixinin 1890-cı illərdən əvvələ dayandığına baxmayaraq, kino çəkilişlərinin gerçək başlanğıcı 1914-cü ildən sonraya aiddir. Hal-hazırda Türk filmlərinin səviyyəsi dünya standartlarına çatmışdır və universitetlərdə bu sahə üzrə təhsil alan gənclər Türk kinosunda üstünlük qazanır. Bu gün Türkiyə kino istehsalında Avropada ən yaxşı 10 ölkə sırasındadır. Türkiyədə kino sənayesində ən sonuncu əhəmiyyətli hadisə Ankarada 2000-ci ildə 3D İmax kinoteatrlarının qurulması olmuşdur. Belə İmax kinoteatrları dünyada yalnız 24 ölkədə mövcuddur.

48. Bu gün Türk kinosu xarici ölkələrdə bir sıra tanınmış beynəlxalq festivallarda tez-tez mükafatlar əldə edən və böyük populyarlıq qazanan beynəlxalq səviyyədə tanınmış bir müasir sənətə çevrilmişdir. Keçən əsrin əvvəllərindən 1980-ci ilə qədər olan

müddətdə Türk kinosunun milli spesifikliyinin formalaşması prosesi çox uzun zaman tələb etmişdir.

49. Qanunvericilik səviyyəsinə görə qərb həmkarlarından geridə qalsa da, hal-hazırda Türkiyə inkişaf etmiş icarə bazarına malikdir. Vəziyyəti düzəltmək üçün hələ ki, burada kinematograf dəstəyi haqqında yeni qanun üzərində işləyirlər, yerli kino isə öz inkişaf dövrünü yaşayır. Statistika görə hətta Hollivud blokbasterləri böyük ekrana çıxarılan və filmlərinin 1/3-dən yarısına qədərini təşkil edən yerli istehsal komediyalarına marağı dəf edə bilmir. Bu gün Türkiyə öz izləyicisinə yönəlmişdir.

50. Avropa audiovizual laboratoriyasına əsasən 2013-cü il üçün buraxılan 355 filmin 95%-i milli istehsal, 8%-i əksər kooperativlər, 2%-i isə azlıq təşkil edən kooperativlər tərəfindən istehsal edilmişdir.

51. *Yayımlanma.* Türkiyədə bazarın 41%-ni təşkil edən 10 əsas distribyutor fəaliyyət göstərir: Cinemaximum, Avsar, Prestige, Pink, Site, Cinemarine, Cinens, Cinetech, Cinetime və Cinecity. Antrakt adlı Türk analitik kompaniyasının son göstəricilərinə görə Türkiyə hər il 60 milyondan çox bilet satır. Bununla yanaşı, xarici istehsal filmləri 43 % təşkil etdiyi halda icarə bazarında yerli istehsal filmlərinin sayı 57% təşkil etmişdir. Yerli kinoteatrlarda Türk istehsalı olan filmlərin sayı orta hesabla 20-25% təşkil edir, lakin Türk filmlərinin güzəştli ödənişlərinin ümumi payı yarıya yaxındır. Yəni, hər bir Türk filmi orta hesabla Amerika, Avropa və ya Asiyalı həmkarları kimi iki dəfə çox vəsait toplayır.

52. 2017-ci ildə Türk filmlərinin ümumi gəliri 863 milyon Türk lirəsinə qədər yüksəldi və film sektorunun ümumi həcmi 3 milyard lirəyə yaxın oldu. Türk filmlərinin büdcəsi milyon dollara, eləcə də kino auditoriyasının sayı da milyonlara çatdı. 2005-ci ildə Türkiyədə təxminən 30 milyon kinofilm satışı gerçəkləşdi və bu rəqəm 2017-ci ildə 71.1 milyona qədər yüksəldi.

53. *Dil.* Dil siyasətinə gəldikdə, yerli bazarın kifayət qədər bağlı olduğunu qeyd etmək yaxşı olardı. Birgə istehsal razılaşmalarının digər ölkələrlə imzalandığına baxmayaraq, Türkiyə əsasən yerli auditoriyaya yönəlir. Beləliklə, Türk dilinə dublyaj etmək təbii və məcburidir.

54. *Hökumət dəstəyi.* Türkiyənin bu sahədə əsas xüsusiyyəti ölkəni bu praktikada fəaliyyət göstərən bir sıra Avropa ölkələrindən birinə çevirməklə, büdcədən birbaşa maliyyələşdirmə təklif edən və pul köçürməsinə nəzərdə tutmayan dövlət dəstəyi sistemidir. Yeri gəlmişkən, dövlət dəstəyi sistemi janrın özünəməxsusluğu ilə bağlı çox mühafizəkardır - məsələn, televiziya istehsalçıları burada qrantlara üstünlük verə bilməzlər. Kino Baş İdarəsi həmçinin tədqiqat-inkişaf və skript-dialog yazı məqsədi

ilə sənədli filmlər, qısametrajlı filmlər və animasiya filmləri istehsalı layihələrini də dəstəkləyir.

55. Hökumət tərəfindən ciddi maraq və onun dəstəyi kreditlər və sərmayə üçün daha az şərtlərlə aşağı faiz dərəcələri ilə, kino və film şirkətlərinin qarşılaşdığı problemlər zamanı göstərilən maliyyə dəstəyi ilə aydın idi. Bundan başqa, Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən türk kinosuna dünyaya açılması naminə Türk kinosunun dəstəklənməsi üçün Türk kinosu Birliyi yaradılmışdır. Mədəniyyət Nazirliyi həmçinin filmlər və seçilmiş layihələr hazırlamaq və infrastruktur problemlərini həll etmək üçün vəsait də ayırmışdır. 1990-cı ildə qurulan Kino Şurası kinoya sənayelərin bir filialı kimi baxırdı və xüsusilə film şirkətləri üçün yeni vergi müqaviləsini müzakirə edirdi. Yeni bir mənə qazanmış digər aspektlər film sənayesində iştirak edənlər üçün yeni bir qanunun iştirak etdiyi və daha sonra daha geniş və daha yaxşı kinoteatrların açılması üçün yeni təşviqlər verən daha sərfəli bir müqavilə içərisində idi. Türkiyədəki yerli film istehsalına dəstək 2005-ci ildən Mədəniyyət Nazirliyi vasitəsi ilə həyata keçirilir və komissiya ildən-ilə buna qədər seçdiyi layihələrin sayından asılı olaraq dəyişir. Beləliklə, 2013-cü ildə 141 film layihəsi üçün 10 milyon Türk lirəsi ayrılmışdır və bu da təxminən 4,4 milyon dollara bərabərdir. 1989-cu ildə "Kino və Müəllif Hüquqları" və "Kino və Musiqi İnkişafı Fondu" yaradıldı. Fondun yaradılmasında məqsəd kino sektoruna maliyyə dəstəyi göstərmək idi.

56. *Qanunvericilik.* 1986-cı ildə Parlament tərəfindən Kino Qanunu qəbul edildi və həmin vaxtdan etibarən bu qanun Türkiyədə kino mövzusunda aid əsas qanunvericilik sənədidir. Yeni qanunun yaradılmasında məqsəd kino və musiqi sahəsində fəaliyyət göstərənlərə dəstək vermək idi. Film sənayesinin yenidən qurulması 1987-ci ildə problemləri həll etmək və inkişafı təmin etmək üçün başlamışdır. Eyni ildə Mədəniyyət Nazirliyi "Türk Kino Sənayesi Sahibləri Birliyi" ni yaratdı. 1986-cı ildə yeni kino, video və musiqi qanunları incəsənət, xüsusilə də kino və musiqi sahələrinə dəstək vermək üçün xüsusi fondlar qüvvəyə minərkən hökumət dəstəyi daha çox hiss edilirdi.

57. 2004-cü ildə Filmlərin Qiymətləndirilməsi, Sinifləndirilməsi və Dəstəklənməsi haqqında 522 sayılı Qanunun qəbul edilməsi, beynəlxalq reyting və təsnifat sistemi kimi, Türk kinosunun mühüm mərhələsinə, həmçinin film sənayesinin və digər filmlərin dəstəklənməsinə kömək etdi. Nəticədə, Türk filmlərində yeni tamaşalar və film nümayişçilərinin sayı artdı və sektorun inkişafı müəyyənləşdi.

58. *Senzura.* Əgər hər-hansı bir səbəbdən müəyyən filmlər Turizm və Mədəniyyət nazirliklərinin nümayəndələrini qane etmirsə, bu halda onların kəsmək, qadağan etmək

və ya təxirə salmaq kimi hüququ vardır. Hətta rayon qubernatorları da şəxsi söyləri ilə yerli kinoteatrlarda kinofilmlərin göstərilməsinə şərait yaradırlar. Eyni zamanda onlar xoşlamadığı hər hansı bir filmin nümayişini, hətta bu nümayişə rəsmi icazə varsa belə, qadağan edə bilərlər.

59. Türkiyədə müasir müəlliflik hüququ 5846 sayılı "İntellektual mülkiyyətin qorunması haqqında" qanunla qorunur. Türkiyə Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən, plagiatlıq və müəllif hüquqlarının pozulması cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Kinoindustriya sahəsində ən önəmli hadisələrdən biri Türkiyə Parlamentinin İntellektual mülkiyyət hüquqları haqqında qanuna edilən düzəlişlərin Türkiyə parlamenti tərəfindən təsdiqlənməsi oldu. Qanuna əsasən musiqi, elm, ədəbiyyat, yaradıcı incəsənət kimi sahələrdə yeni fəaliyyətin həyata keçirilməsi bu sahələrin yaradıcılarının razılığına əsaslanır. Yazılı və ədəbi əsərlərin qeydə alındığı audio və ya vizual materiallara zolaqların daxil edilməsi məcburidir. Qanunla müəllifin icazəsi olmadan sənət əsərini dəyişdirən insanlara ən azı altı il, eləcə də 150 milyard Türk lirası həcmində ağır həbs cəzası verilməsi nəzərdə tutulur. Yayım və televiziya yayımçıları əsərlərini təqdim etməzdən əvvəl müəlliflərdən yazılı icazə almalıdırlar. Düzəliş 21 fevral 2001-ci ildə TBMM tərəfindən təsdiqlənmişdir.

60. Türkiyə "Euromage" və "Audiovisual Eureka" kimi Avropa təşkilatlarının üzvüdür. 1988-ci ildə Avropa Şurası tərkibində yaradılmış "Eurimage" və ya Fransız. "Evrimazh" («Eurimages») adlı birgə kino istehsalı və kinematoqrafiya və audiovizual işlərin kirayəsinə dəstək fondu bu gün özündə 33 ölkənin iştirakçılarını birləşdirir. Fondun qərargahı Strasburq şəhərində yerləşir. "Eurimage"-ın fəaliyyətinin əsas istiqaməti 1. Birgə istehsalın yaradılmasında dəstək; 2) rəsmlərin paylanmasında yardım; 3) kinoteatral nümayişə dəstək; 4) Birgə istehsalın subsidiyalaşdırılması üçün, üzvlük haqlarından alınan fondun təxminən 90% -i xərclənir. «AudiovisualEureka» 35 üzv dövlət, Avropa Komissiyası və Avropa Şurasını birləşdirən üzvlər olaraq iştirak edən bir pan-Avropa hökumətlərarası təşkilatdır. Audiovizual Eureka'nın əsas məqsədi, Avropanın audiovizual bazarına daha yaxşı giriş imkanı verən və hər kəs üçün əlçatan olan bir sıra ümumi qaydalara malik regional mütəxəssisləri təmin etməkdir. Ən yaxşı Avropalı təcrübələrlə bağlı nou-hau və təcrübə təmin edir; xüsusi layihələrin yaradılması vasitəsilə bacarıq və bilik mübadiləsi ilə yanaşı; və mövcud Avropa şəbəkələrinə tədricən inteqrasiya. Türkiyənin AudiovisualEureka nümayəndəliyi 2000-ci ildə Avropa film dünyasına birbaşa bələdçisi oldu.

61. Türkiyədə 21 Film məktəbi mövcuddur.

62. *Festivallar.* 1) Antalya "Qızıl Portağal" Film Festivalı, Türk kino sənətinin ən məşhur mədəni fəaliyyətidir; 2) Beynəlxalq İzmir Qısa Film Festivalı; 3) London Türk Film Festivalı. 4) 1959-cu ildə yaradılmış Türk Film Aktyorları Birliyi, Türk Jurnalistlər Birliyi ilə birgə "Türk Film Festivalını" təşkil etmişdir.

63. *Ekspertlərin fikirləri.* Türk film sənətçisi və prodüseri Osman Sinav deyir ki, Türk kinosu beynəlxalq populyarlığa qovuşmalıdır.

I. ÜZV ÖLKƏLƏRDƏ ANİMASİYA VƏ QANUNVERİCİLİK

AZƏRBAYCAN

64. Azərbaycanda animasiya filmlərinin yaradılması 1930-cu illərin əvvəllərinə təsadüf edir. 1933-cü ildə "Azərbaycanfilm" studiyasının işçiləri Moskvadan lazımi materiallar əldə etmişdir. Həmin il onlar Lökbatan və Neft Simfoniyası sənədli filmlərinin istehsalında texniki animasiyadan istifadə etdilər. 1938-ci ildə "Yat" filmi ilk tam ölçülü işə çevrildi.

65. 2000-ci illərdə Azərbaycanda animasiya sahəsində yeni böhran başladı, çünki bu vaxt bütün kanallar qeyri-müəyyən müddət ərzində bütün layihələr üçün veriləcək maliyyə vəsaitini təxirə saldı. 2018-ci ildə isə Azərbaycanda Animasiyanın 85 illiyi qeyd edilmişdir.

66. Hal-hazırda Azərbaycanda uşaqlar rus, türk və hollivud filmləri ilə böyüyürlər, halbuki, şəxsiyyət və milli şüurun formalaşması üçün gənc nəslin öz doğma dillərində olan cizgi filmlərinə ehtiyacı vardır.

67. Ekspert Cəmilə Babayeva qeyd edir ki, inkişaf etməkdə olan nəsil Cırt dan və Tıq-Tıq xanım kimi cizgi filmi qəhrəmanlarını demək olar tanımır. Sponcbob, Hörümçək adam, Maşa və ayı, Tom və Cerri, Şrek artıq onları geridə qoyub. Bu məsələyə həmçinin gənc rejissor-animator Sultan Abbasbəyli də toxunub. Onun çəkdiyi bir sosial çarxda kiçik oğlan izləyicilərə milli animasiyanın inkişafının əhəmiyyəti izah edilir. R. Ağamaliyev isə qeyd edir ki, əsas seansdan öncə sosial video çarxların nümayiş etdirilməsi qərb praktikasında kifayət qədər məşhurdur. Onun sözlərinə görə yuxarıda qeyd edilən metodların köməyi ilə milli animasiyanı yenidən canlandırmaq olar. Bununla yanaşı, yeni cizgi filmlərinin yaradılması da vacibdir, bunun üçün isə bu sahədə inkişaf etmək niyyətində olan gənclərə onları bu sahədə professional təhsil

almaq üçün xaricə göndərməklə dəstək vermək lazımdır. Eləcə də ölkədə kino və animasiyanı sponsorlaşdıran özəl və xarici fondlar da olmalıdır.

68. 2013-cü ildə Azərbaycanda 2-3 animasiya filmi ekranlaşdırılmışdır. Bu gün onların sayı 5-6 olmaqla, bəziləri 3D formatındadır. Azərbaycanın “Cırıtdan və Təpəgöz” adlı ilk milli animasiya filmi 3D formatında ilk dəfə 2012-ci ildə buraxılmışdır.

69. Azərbaycanda milli animasiya filmlərinin qıtlığını qeyd edən “Azanfilm” studiyasının direktoru Fariz Əhmədov qeyd etmişdir ki, digər audiovizual sahələrdən fərqli olaraq, animasiya industriyasında hər şey sıfırdan yaradılmışdır. Onun sözlərinə görə 8-10 dəqiqəlik bir animasiya filminin yaradılması üçün 7-10 ay vaxt tələb olunur. Animasiya maliyyə vəsaitinin filmin davam etmə müddətinə görə ölçüldüyü yeganə sahədir. Filmin 1 dəqiqəsi 10.000 manat dəyərinədir.

70. *Kadr siyasəti.* "Azanfilm" studiyasının direktoru Fariz Əhmədovun fikrincə, animasiya sənayesində çalışan insanların səthi bilikləri milli qəhrəmanların çatışmazlığının əsas səbəblərindən biridir. Azərbaycanda ixtisaslı kadrların hazırlanması üçün orta və ali təhsil müəssisəsi yoxdur. Animasiya sahəsində çalışan insanlar sovet dövründə təhsil alanlardır. Mədəniyyət nazirliyi rus və avropa universitetlərində müvafiq təhsil almaq istəyən gəncləri dəstəkləyir. O, həmçinin Nazirliyin animasiya sahəsində bir sıra kursların keçiriləcəyini də əlavə etmişdir. Həmçinin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin şöbə müdiri Yusif Şeyxov qeyd etmişdir ki, Azərbaycanda animasiya filmlərinin istehsalı artırılacaqdır. Maraqlı ideyalar, maliyyə və peşəkar personal bu sahədə əsas oyunçulardır. Onun fikrinə görə nazirlik gənc animatorların hazırlanması üçün xarici mütəxəssislərin cəlb edilməsinə xüsusi önəm verir.

71. Animasiya studiyaları - «Azanfilm», «Birlik», «Sultan», «Qurama», «Harmony of Chaos».

QAZAXISTAN

72. 2017-ci ildə Qazax animatorları industriyanın 50 illiyini Amen Kadirovun “Nə üçün qaranquşun balaca buynuzlu quyruğu var?” cizgi filmi ilə qeyd etmişdir.

73. Qazaxıstanda animasiya Sovet birliyinin dağılmasından sonra inkişaf etməyə başlamışdır. 1990-2000-ci illərdə bir dənə də olsun cizgi filmi istehsal edilməmişdir. 2000-ci ildən milli animasiyanın dirçəlişi başladı. 2009-cu ildən başlayaraq 36

qısametrajlı animasiya filmi, eləcə də ilk tammetrajlı “Er-Töstik” və “Aydarxan” adlı cizgi filmləri istehsal edildi. 2017-ci il üçün isə 50 illik yubileyə bağlı animatorlar “Muzbalak” adlı daha bir tammetrajlı cizgi filmi hazırlamışdır. 2018-ci ildə isə Qazaxıstan vətəndaşlarını böyük bir premyera gözləyir, belə ki, animatorlar tərəfindən elə həmin il ekrana çıxacaq türk dövlətinin formalaşması haqqında “Gültegin” adlı daha bir tam metrajlı cizgi filmi hazırlanır.

74. Qazax televiziyasında milli cizgi filmlərinə böyük tələbat vardır. “Balapan” adlı telekanal açılmışdır. Efir vaxtını doldurmaq lazımdır, bunun üçün isə istehsal edilən məhsulların həcmnin artırılması vacibdir, bu da ilk növbədə ölkədə hal-hazırda azlıq təşkil edən peşəkar mütəxəssislər tələb edir. Şaken Aymanov adına Qazaxfilmin Animasiya kinosunun rəhbəri Jaken Danenov deyir ki, bir müddət öncə animasiya filmləri üzərində işləmək üçün şərait yaradılmışdır: ayrıca sahə ayrılmış, avadanlıq alınmışdır. Maliyyələşdirmə isə il ərzində 5-6 qısametrajlı cizgi filmi həcmində nəzərdə tutularaq 2010-cu ildə başlamışdır.

75. Öz növbəsində Qazaxıstan animatorlar assosiasiyasının prezidenti Qali Mirzaşev hesab edir ki, Qazaxıstanda animasiyanın dirçəlişinə hələ çox var. Onun sözlərinə görə bunun üçün 4 təkərli fəaliyyət göstərən maşın lazımdır: ssenari paketi, təsvir və eskizlər. Üçüncüsü, istehsal sexləri, qiymətləndirmə və istehsal münasibətləridir. Dördüncü təkər isə filmlərin getdiyi postprodakşndır. Onun fikrincə, yalnız belə yollarla öz xalqı içində bazar yaratmaq olar.

76. *Kadr siyasəti.* Cənab Z. Danenovun sözlərinə görə hətta hökumət belə animasiyanın dirçəlişi üçün böyük vəsait sərf etsə də, mütəxəssislərin qıtlığı səbəbindən studiya onları özəlləşdirə bilməzdi. Mütəxəssis yetişdirilməsi üçün isə müvafiq yüksək texnologiya bazası lazımdır. (onların biri milyon tenge dəyərində ola bilər). Ümumilikdə animasiyanın inkişafı üçün təbii ki, kadr hazırlığı və həm də istehsalat bazasının genişləndirilməsi baxımından dövlət yanaşması tələb olunur. Əsas şərt isə gənc nəslin - gələcək Qazaxıstan vətəndaşlarının yetişdirilməsində bu mühüm sənayenin sabit maliyyələşdirilməsidir. Məsələn, onun sözlərinə görə Çində öz böyük studiyası, təhsil akademiyası, kinoteatr və əsas sakinləri animatorlar olan böyük animator şəhərləri açılır.

77. *Animasiya studiyaları.* Meydana yeni o qədər də böyük olmayan studiyalar çıxır. 1) **“Asia Animation”** studiyasının rəhbəri cənab Artur Kraus inanır ki, multiplikatorlar işləyir. “Aldar Kose”-nin 85 seriyadan ibarət işi hazırlanmışdır. “Qazax nağılları” adlı 40 seriyalı cizgi filmi hazırlanmaqdadır. 2) Cənab Ernar Kurmaşov, film and animasiya prodüseri, **“Kazakhstan Computer Graphics LLP”**-nin direktoru 2008-ci ildə vizual effektlər və 3D animasiyalar üçün şirkət təsis etmişdir. Bir qədər sonra o qrant

mükafatı ala bilmək imkanları haqqında xəbər tutdu, ona innovativ fəaliyyətin subyekti status verildi və “İnnovasiya texnologiyaları parkında” xüsusi iqtisadi zonada iştirakçı olmaq nəsbət oldu. Hal-hazırda şirkət Qazaxıstan animasiya marketində liderdir və Akan Satayevin “Anaya aparən yol” filmi üçün vizual effektlər hazırlamışdır. Şirkət "Eurasian Bridge" Beynəlxalq Fim Festivalının Grand Pri mükafatına layiq görülmüşdür. 3) Animasiya incəsənəti ilə həmçinin "**Animator Pro**", "**Sak**", "**Jebe**", "**Asia animation**", "**Astana Film**", "**Epic**" və digərləri məşğul olur. Ümumilikdə bu yaradıcı birliklər ildə 15-dən çox cizgi filmi buraxır hansı ki, bu 16 milyondan çox əhalisi olan bir ölkənin informasiya ehtiyaclarına uyğun gəlmir.

78. 10 deqiqelik cizgi filmlərinin istehsalına 1-12 ay vaxt, 15 mln. tenge maliyyə vəsaiti tələb olunur. Bu zaman filmin direktorunun maaşı 90 min tenge edir. Bütçənin 35%-i ictimai xərclərə sərf edilir. Ancaq 15 nəfərdən ibarət bir kollektiv 6-7 qısametrajlı cizgi filminin öhdəsindən gələ bilər. Əgər biz buraya “Qazaxfilm” ilə işləyən “Animator PRO” (Almatı), “Sak” (Şimkent) and “Astana Jastar Studios” (Astana) 3 studiyayı da əlavə etsək, bu hər bir animasiya məhsulu üçün 2.5 saat edəcəkdir. Lakin D. Danenovun sözlərinə görə, bu kifayət deyil, çünki animasiyanın inkişafı üçün tammetrajlı filmlərin davamlı axını lazımdır, bir saat karikatura istehsalı üç-dörd il davam edir. Mütəxəssislərin 6 ay boş qalmaması üçün davamlı proses olmalıdır, çünki maliyyələşdirmə bütçədən həyata keçirilir, vəsait may ayında gəldiyinə görə işçilərin yarım il ərzində boş qalması inkişafa mənfi təsir göstərir və kadrlar itirilir.

QIRĞIZISTAN

79. 1977-ci ildə Sagin İşenovun «Mübahisəli rəqəmlər»-indən sonra “Qırğızfilm” az sayda cizgi filmi və animasiyalar istehsal etmişdir, amma istehsal 90-cı illərdə dayandı. 18 il ərzində (1977-1995) Qırğız animatorlara və ya qırğız folkloruna əsaslanan 30 animasiya filmi çıxdı.

80. Hal-hazırda cizgi filmləri əsasən grand vəsaitləri hesabına yaradılır. Məsələn, "Keremet Koç" (Sehrli səyahət) adlı məşhur uşaq cizgi filmi uşaqların inkişafı üçün UNİCEF-in və digər beynəlxalq təşkilatların 2006-cı ildə İctimai Televiziyada dəstəyi hesabına yaradılmışdır. Cizgi filminin qəhrəmanları Aktan və Akilay dostları uzunqulaq Takayla birlikdə uşaqlara ətraf mühitin quruluşundan danışır və onlara gigiyenanın əsasları, davranış qaydaları və dostluq və dözümlülük aşılamağı öyrədirlər. Cizgi filmi qırğız dilində istehsal edilmişdir. “Keremet Koç”-dan başqa Qırğızıstanda uşaqlar arasında müxtəlif QHT-lərin və İctimai TV-nin dəstəyi ilə istehsal edilən

"Kitep dnyusuno sayakat" ("Kitab dünyasına səyahət") cizgi filmi də məşhurdur. Qırğız dilində bu cizgi filminin məqsədi uşaqlarda oxumağa sevgi aşılamaqdır. 2014-cü ildə Qırğızıstanda "Aku" adlı ilk uzun metrajlı animasiya filmi buraxıldı. Bu film "Aityiş film" özəl studiyasının dəstəyi ilə rus və qırğız dillərində yaradılmışdır.

81. *Kadr siyasəti.* Qırğızıstanda animasiyanın maliyyələşdirilməsi problemindən əlavə həmçinin kadr çatışmazlığı da mövcuddur. İncəsənət institutundakı animatorlar təlimli deyil. Hal-hazırda bu sahədə işləyənlər ya Rusiyada təhsil alanlardır, ya da vaxtilə orada təhsil alanlardan öyrənirlər.

82. *Animasiya studiyaları.* 1) "5 barmaq" studiyası televiziya məhsullarının istehsalı sahəsində böyük təcrübəsi olan gənc və iddialı mütəxəssislərin çalışdığı istehsalçı şirkətdir. Onların "Güclü ruh divardan möhkəmdir" adlı vətənpərvərlik mövzusunda işi çox məşhurlaşmışdır. Onun üzərində 8 nəfər 3 ay ərzində işləmişdir. 2) Studio "BIGIM" studiyası isə "Er-Toştuk" adlı milli eposun klassik 2D animasiyasını yaratmışdır. Treyler üzərində 13 nəfər 3 ay ərzində çalışmışdır. 3) Yaradıcı qrup "705" də animasiyalara müraciət etməyi çox sevir. Animasiya vasitəsilə "köçəri teatr"-dan olan bu qrup öz bədii görüşlərini dünyaya çatdırır. 4) "Aityiş film" adlı digər studiya əsasən qırğız dilində cizgi filmləri istehsal edir, hansı ki, internetdə tapmaq çətindir. "Tənbəl", "Mağara əjdahası", "Kəsişməyən yollar", "Gül". Bu studiyanın ən məşhur cizgi filmi təsiredici sevgi hekayəsinə həsr edilmiş "Aku" filmidir. 5) QHT media siyasəti institutu İ-Media ilə birlikdə rus subtitrları ilə qırğız dilində "Beştentek" (Beş nəcib insan) serialını yaratmışdır. Cizgi filmi korrupsiyaya qarşı mübarizədən bəhs edir.

TÜRKİYƏ

83. Türkiyənin animasiya sənayesi çiçəklənir - hazırda ölkədə 30-dan çox animasiya studiyası, bu günə qədər istehsal olunan 13 uzun animasiya effektləri ilə cizgi filmi və animasiyaya həsr olunmuş dörd festival təşkil olunmuşdur.

84. Cənab Mehmet Kurtuluş «Anima Istanbul»-un yaradıcısı və direktoru demişdir ki, Türkiyənin kommertiya animasiya sənayesi hətta Almaniyada olduğundan daha böyükdür. Onun sözlərinə görə, orta hesabla, animasiya şirkəti ildə yüzdən çox reklam istehsal edən yüzdən çox işçi heyətinə malikdir.

85. Türkiyənin televiziya sənayesi nisbətən sabitdir. Uşaqlar üçün 17 milli şəbəkə mövcuddur ki, onlar qanunla türk dilində tərtib olunmuş və türk mədəniyyətini əks etdirən animasiya məzmununun ən azı 20% -ni tələb edir. Türk məzmununa olan bu

tələbat gənc animatorların ölkədə animasiya sənayesində iş tapmaq və təcrübə qazanmaq imkanı verir və eyni zamanda studiyalar üçün daimi iş axını yaradır.

86. Türk televiziya animasiyasının inkişaf potensialına mane olan amillər də var. Birincisi, türk telekanalları birgə istehsal və paylaşımı çətinləşdirərək özlərinə məxsus olan seriyalara görə eksklyuziv hüquq tələb edir. Belə məhdudiyyətlər, ən azı yerli istehlak üçün hazırlanmış məzmunu görə, büdcələrin və istehsal göstəricilərinin artması ehtimalını aradan qaldırır.

87. Türkiyə əsasən Qərbi Asiya və Cənub-Şərqi Avropada yerləşən qitələrarası bir ölkədir. Ölkə xarici xidmətlərin cəlb edilməsi üçün xidməti iş vasitəsilə və ya öz IP-lərini inkişaf etdirməklə yüksək keyfiyyətli göstəricilər yaratmaq üçün unikal imkanlara malikdir. Servis baxımından Türkiyənin böyük bir üstünlüyü vardır: Şərqi Asiya xidmət studiyaları ilə rəqabətə davamlı bir qiymətə animasiya istehsalını təklif edə bilər, ancaq Avropanın qalan hissələrinə bənzər bir sıra standartlarına malikdir.

88. *Animasiya studiyaları.* Hal-hazırda ölkədə 30-dan çox animasiya studiyası var. Bunlardan ən böyüyü: 1) AnimaIstanbul, öz IP adresini aqressiv şəkildə təşviq edir, Çin ilə animasiya layihələri üzərində işləyir. 2) ASIFATURKEY şirkətinin direktoru Berat İlk Türkiyənin ,yalnız Avropaya və Asiyanın deyil, Afrikanın da inkişafda olan bazarına yaxın olan coğrafi üstünlüyünün vacibliyini vurğulayır. Digər müsbət aspekt ölkənin əhalisidir.

89. *Təhsil və animasiya kursları.* Kompüter animasiyasının təlimi öz studiyası üçün istedadlı insanların inkişafı və təliminə yönəlmiş akademiya yaradan Kurtuluş Anima Istanbul studiyasından impuls almışdır. Eyni zamanda bir neçə Türk universitetləri tərəfindən dəstəklənən Canlandırıcılar Talent Camp (Yasar Universiteti, İstanbul Aivansaray Universiteti, İstanbul Aydinsky Universiteti, Başkörtostan Universiteti), qısa film istehsalına maraq göstərən sənətkarların yetişdirilməsinə kömək edir. Bir çox Türk universitetləri (həm ictimai, həm də özəl) Pan-Avropa tələbə mübadiləsi proqramlarında iştirak edirlər (Socrates, Erasmus və s.). Onların bəziləri qeyri-Avropa universitetləri ilə də razılaşırlar.

II. KİNO VƏ ANİMASIYA SAHƏSİNDƏ TÜRKPA ÜZV ÖLKƏLƏRİNİN ƏMƏKDAŞLIĞI. NƏTİCƏLƏR

90. Ölkələr arasında əməkdaşlığın zəruriliyi sosial-mədəni və ümumi informasiya məkanının inkişafında vasitə kimi qəbul edilir. Bununla yanaşı, hər TÜRKPA üzv ölkəsinin mədəni dəyərləri və milli ənənələrinə qarşılıqlı hörmət mühitinin qorunması vacibdir.

91. Kino və animasiya sahəsində ölkələr arasında əməkdaşlıq türk tarixi və mədəni irsinin qorunmasına yardım edə bilər.

92. TÜRKPA üzv ölkələri ərazilərində yüksək keyfiyyətli kino və animasiya qurulması yolu ilə TÜRKPA üzv ölkələrində mədəniyyətin nəsil davamlılığına yardım edəcək yeni dördtərəfli konsepsiyalar işləyib hazırlaya bilər.

93. Bundan əlavə, kino və animasiya sahəsində əməkdaşlıq beynəlxalq festivallarda TÜRKPA üzv ölkələrinin beynəlxalq imicinin möhkəmləndirilməsi baxımından böyük potensiala malikdir.

94. Dövlət və özəl maraqlar arasında uğurlu tərəfdaşlığa nail olmaq lazımdır. Bu baxımdan, Türkiyənin bu sahədə aparıcı regional mövqeyi və dövlət dəstəyi baxımından uğurlu Türkiyə təcrübəsini nəzərə alaraq Türkiyə qanunvericilik təcrübəsi və kino və animasiyaya dəstək üzrə bütün milli proqramların daha dərinədən öyrənilməsi vacibdir. Bununla əlaqədar olaraq, bütün TÜRKPA üzv ölkələri elektron versiyada toplanması və sənədlərin müqayisəvi təhlili üçün bu sahədə olan qanunvericilik sənədlərini Katibliyə göndərə bilər.

95. Üzv ölkələr arasında qanunvericilik səviyyəsində uyğunlaşma perspektivdə aşağıdakı mövzuları araşdırma və işləyib hazırlaya bilər: vergi üstünlükləri (kinematoqraflar, distribyutorlar və icarədarlar, eləcə də birgə istehsal layihələri üçün), məkanın istifadəsi (yerin icarəsi), birgə istehsal filmləri və multfilmlərinin maliyyələşdirilməsi, dördtərəfli dəstək proqramları, birgə tədris layihələri, xüsusi iqtisadi zonalar şəklində bütün üzv ölkələr ərazisində ixtisaslaşmış türkdilli düşərgələrin yaradılması, dördtərəfli distribyutor şirkətləri. Həmçinin türkdilli film festivalları konsepsiyasının işlənilib hazırlanması əhəmiyyət kəsb edir.

96. Türk mədəni irsi çərçivəsində “Kino və animasiya sahəsində qanunvericilik” mövzusunda seminar TÜRKPA Katibliyi tərəfindən Qırğızıstan Joqorku Keneşinin dəstəyi ilə 13-14 sentyabr, 2018-ci ildə Bişkekdə keçirilmişdir. Seminar TÜRKPA üzv ölkələrinin nazirlik nümayəndələri, kinematoqrafları və animatorları arasında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynamışdır. Üzv ölkələrdən olan ekspertlər görüşmüş və fikir və məlumat mübadiləsi aparmışdır.

97. Gələcək əməkdaşlığın mühüm hissələrindən birini TÜRKPA üzv ölkələri arasında vergi siyasətinin sadələşdirilməsidir. Bu praktika artıq ABŞ, Fransa, Almaniya, Rusiya, Böyük Britaniya, Çin və digər ölkələrdə işləkdir. “EurImage” təşkilatı platformasında Avropa ölkələrinin regional əməkdaşlığının bəzi aspektləri təhlil oluna və türkdilli ölkələrin gələcək əməkdaşlığında faydalı ola bilər. Avropa ölkələri Avropa mədəni dəyərlərinin qorunması məqsədilə, fondun dəstəyi ilə birgə

istehsalı təşviq edir. Birgə istehsal üçün nə qədər güclü proqramlar mövcud olarsa, türkdilli ölkələr ərazisində filmin yaradılması üçün investisiya siyasəti bir o qədər cəlbedici olar.

98. Həmçinin birgə animasiya istehsalı perspektivlidir. Bu bir multfilmin bütün Tərəflər tərəfindən dörd dildə qurulması ola bilər, beləliklə, uşaqlar türk mədəni irsinin məzmununu daha yaxşı dərk edə bilərlər.

99. Əgər studiyalar işini təkmilləşdirmək niyyətindədirlərsə, onların animasiya ilə bağlı müəyyən sahələrdə güclü təhsil infrastrukturunun yaradılmasını dəstəkləmələri mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

100. TÜRKPA üzv ölkələri arasında qanunvericiliyin uyğunlaşdırılması prosesinə yeni təkan vermək məqsədilə, Komissiya TÜRKPA Katibliyində kino və animasiya sahəsində bütün qanunvericilik sənədlərinin yaddaş qovşağının yaradılmasına hazır olduğunu ifadə etmişdir.